

Sosyal Biliş Kavramı ve Bu Kavramı Değerlendiren Araçlar Üzerine

Talat DEMİRSÖZ

Sayın Editör,

Koçyiğit ve arkadaşlarının (2025) “Psikiyatride ve Nörolojide Sosyal Biliş Değerlendiren Türkçe Araçların Psikometrik Özellikleri: Dizgeli Gözden Geçirme” başlıklı çalışmalarını ilgiyle okudum. Türkçede ruhsal bozukluklar ve nörolojik hastalıklarda kullanılan sosyal biliş araçlarını kapsamlı biçimde bir araya getiren bu derleme önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Çalışma, özellikle sosyal algılamayı değerlendiren araçların sınırlı oluşunu ve mevcut araçların önemli bir bölümüne ilişkin psikometrik veri yetersizliğini görünür kılmaktadır.

Makalede sosyal biliş, sosyal durumlar ve kişiler hakkındaki bilgilerin işlenmesi, kişinin kendisi ile diğerleri arasındaki ilişkinin zihinsel olarak temsil edilmesi ve bu temsillerin sosyal davranışları yönlendirmesi bağlamında tanımlanmaktadır. Bu tanım, sosyal biliş yalnızca belirli bilişsel süreçlerden ibaret olmayan, kişilerarası ilişkiler ve sosyal işlevsellikle yakından bağlantılı geniş bir yapı olarak ele almaya olanak vermektedir. Buna karşılık derlemede yer alan araçların önemli bir bölümünün duygu tanıma, zihin kuramı ve atıf süreçleri gibi özgül sosyal bilişsel işlevlere odaklandığı görülmektedir. Bu tablo, sosyal biliş araştırmalarında hangi bileşenlerin daha görünür hale geldiğini ve hangi süreçlerin daha sık değerlendirildiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Öte yandan, sosyal bilişin duygu işleme, zihin kuramı, sosyal algılama ve atıf süreçleri gibi farklı bileşenlerden oluştuğu genel olarak kabul edilse de, bu bileşenlerin ayrı alt boyutlar mı, yoksa daha bütüncül bir yapının parçaları mı olduğu konusunda tam bir uzlaşma bulunmamaktadır. Faktör analizi çalışmaları da bu konuda farklı sonuçlara işaret etmektedir. Bazı bulgular ayrışan alt boyutları, bazıları ise daha genel bir sosyal biliş faktörünü desteklemektedir (Browne ve ark. 2016; Pinkham 2021). Bu nedenle sosyal biliş değerlendiren

araçların bu geniş yapının hangi bileşenlerini ne ölçüde kapsadığı sorusu ayrıca önem taşımaktadır.

Bu soru yalnızca sosyal bilişin kuramsal yapısıyla değil, bu yapının nasıl değerlendirildiğiyle de ilişkilidir. Psikolojik değerlendirme açısından ölçüm araçları, psikolojik yapılara doğrudan erişim sağlamaktan çok, bu yapılar hakkında çıkarım yapılmasına olanak veren göstergeler sunar. Nitekim yapı geçerliği literatürü, psikolojik yapıların ölçüm araçlarıyla özdeş olmadığını ve ölçmenin yapıların kuramsal olarak nasıl kavramsallaştırıldığından bağımsız düşünülmemeyeceğini vurgulamaktadır (Cronbach ve Meehl 1955; Messick 1995; Clark ve Watson 2019).

Sosyal biliş açısından bu genel ilke özellikle önemlidir. Çünkü sosyal biliş, yalnızca belirli sosyal ipuçlarının tanınmasını değil, bu ipuçlarının kişilerarası ilişkiler ve sosyal bağlam içinde yorumlanmasını ve davranışı yönlendirmesini de içermektedir. Bu nedenle sosyal biliş görevlerinin, yapının bağlamsal ve kişilerarası özelliklerini ne ölçüde kapsayabildiğinin ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sorun, görevlerin gündelik sosyal etkileşimlere ne ölçüde benzediği ve bu görevlerden elde edilen performansın gerçek yaşam sosyal işlevselliğiyle ne ölçüde ilişkili olduğu üzerinden tartışılan ekolojik geçerlik sorunuyla da örtüşmektedir (Cavieres ve ark. 2025). Koçyiğit ve arkadaşlarının derlemesi, sosyal biliş değerlendirmesine ilişkin bu metodolojik tartışmayı Türkçe araçlar bağlamında yeniden ele almak için önemli bir zemin sunmaktadır.

Bu çerçevede, ölçüm araçlarının araştırma süreçlerindeki işlevi ayrıca tartışılmayı hak etmektedir. Araştırmalarda kullanılan görevler yalnızca veri üretmeye yarayan teknik araçlar değildir; aynı zamanda belirli sosyal biliş süreçlerinin sistematik biçimde incelenmesini de kolaylaştırır. Belirli görevlerin yaygın biçimde kullanılması, bazı süreçlerin daha ayrıntılı

Atıf için: Demirsöz T. On the Concept of Social Cognition and the Instruments Used to Assess It. *Türk Psikiyatri Derg* 37:258–259. <https://doi.org/10.5080/u27988>

Geliş Tarihi: 18.06.2026, **Kabul Tarihi:** 08.09.2026, **Yayın Tarihi:** 01.10.2026

Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniv. Tıp Fak., Psikiyatri AD, Ankara, Türkiye

Talat Demirsöz, e-posta: talatdemirsoz@gmail.com

incelenmesini ve farklı örneklerde karşılaştırılmasını sağlayabilir. Buna bağlı olarak, bu süreçlere ilişkin ampirik bilgi zaman içinde daha hızlı birikebilir. Bunun sonucunda literatürdeki bilgi birikimi belirli bileşenler etrafında yoğunlaşırken, diğer bileşenler görece daha az görünür kalabilir. Ancak bu durum, sosyal biliş kavramının ölçüm araçları tarafından belirlendiği anlamına gelmemektedir. Burada vurgulanan nokta, belirli ölçüm araçlarıyla daha kolay araştırılabilen bileşenlere ilişkin ampirik bilgi birikiminin zaman içinde artabilmesidir. Nitekim, Koçyiğit ve arkadaşlarının derlemesinin de işaret ettiği gibi, sosyal biliş literatüründeki ampirik bilgi birikimi belirli bileşenler etrafında yoğunlaşabilir. Dolayısıyla temel mesele, mevcut görevlerin sosyal biliş temsil edip etmediğinden çok, sosyal bilişin bütüncül yapısının hangi boyutlarını görünür kıldığı ve bu boyutlar hakkında ne ölçüde geçerli çıkarımlar yapılmasına olanak sağladığıdır.

Bu mektupta tartışmaya açılan sorular çerçevesinde Koçyiğit ve arkadaşlarının (2025) derlemesi, yalnızca sosyal biliş değerlendiren Türkçe araçların sistematik bir haritasını sunmakla kalmamakta, aynı zamanda mevcut değerlendirme yaklaşımlarının sosyal bilişin kuramsal kapsamıyla ilişkisini yeniden düşünmeye olanak sağlamaktadır. Bu nedenle, sosyal bilişin bağlamsal ve kişilerarası niteliğini daha güçlü yansıtan, gerçek yaşam sosyal etkileşimlerini daha iyi temsil eden değerlendirme yaklaşımlarının geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bu yönde, sosyal etkileşime dayalı üç boyutlu animasyonların kullanıldığı Hacettepe-Bilgisayar Temelli Zihin Kuramı Bataryası, ulusal literatürde ekolojik geçerliği ve psikometrik özellikleri gözetilen güncel değerlendirme yaklaşımlarından biri olarak dikkat çekmektedir (Kademli ve Cangöz Tavat 2025). Bunun yanında, derlemede sosyal algılama ve sosyal bilgiyi değerlendiren araçların sınırlı olduğunun gösterilmesi, sosyal bilişin bu görece az temsil edilen alanlarına yönelik araçların çeşitlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Nitekim, yakın zamanda sosyal bilgiyi değerlendiren Durumsal Özellikleri Tanıma Testi-2'nin Türkçe uyarlamasının yapılmış olması,

sosyal bilgi alanındaki araç çeşitliliğinin artırılmasına yönelik güncel bir örnek oluşturmaktadır (Türkoğlu ve ark. 2025). Sosyal biliş değerlendiren araçların yalnızca psikometrik özellikleri açısından değil, sosyal bilişin hangi boyutları hakkında geçerli çıkarımlar yapılmasına olanak sağladıkları açısından da değerlendirilmesi, gelecekteki metodolojik tartışmaları zenginleştirebilir.

Saygılarımla,

KAYNAKLAR

- Browne J, Penn DL, Raykov T ve ark. (2016) Social cognition in schizophrenia: Factor structure of emotion processing and theory of mind. *Psychiatry Res* 242: 150-156. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2016.05.034>
- Cavieres A, Acuña V, Arancibia M ve ark. (2025) Advances in the ecological validity of research on social cognition in schizophrenia: A systematic review of the literature. *Schizophr Res Cogn* 39: 100333. <https://doi.org/10.1016/j.scog.2024.100333>
- Clark LA, Watson D (2019) Constructing validity: New developments in creating objective measuring instruments. *Psychol Assess* 31: 1412-1427. <https://doi.org/10.1037/pas0000626>
- Cronbach LJ, Meehl PE (1955) Construct validity in psychological tests. *Psychol Bull* 52: 281-302. <https://doi.org/10.1037/h0040957>
- Kademli M, Cangöz Tavat B (2025) Yeni Geliştirilen Hacettepe-Bilgisayar Temelli Zihin Kuramı (Hacettepe-BTZK) Bataryasının Güvenilirlik ve Geçerlik Çalışmaları. *Türk Psikiyatri Derg* 36: 353-363. <https://doi.org/10.5080/u27454>
- Koçyiğit D, Kılınc ME, Yılmaz RN ve ark. (2025) Psikiyatride ve Nörolojide Sosyal Biliş Değerlendiren Türkçe Araçların Psikometrik Özellikleri: Dizgeli Gözden Geçirme. *Türk Psikiyatri Derg* 36: 414-426. <https://doi.org/10.5080/u27665>
- Messick S (1995) Validity of psychological assessment: Validation of inferences from persons' responses and performances as scientific inquiry into score meaning. *Am Psychol* 50: 741-749. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.50.9.741>
- Pinkham AE (2021) Social cognition in psychiatric disorders. In: McDonald S, editor. *Clinical Disorders of Social Cognition*. 1st ed. London: Routledge p. 178-202.
- Türkoğlu Ö, Avcı H, Anıl Yağcıoğlu AE (2025) Durumsal Özellikleri Tanıma Testi-2'nin Türkçe Uyarlamasının Şizofreni Hastalarında Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. *Türk Psikiyatri Derg* 36: 502-510. <https://doi.org/10.5080/u27625>